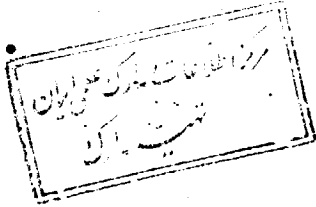

۱۳۶۴

۱۳۸۰ / ۴ / ۲۰

012163

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه قم
دانشکده علوم انسانی
پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق خصوصی

موضوع:

بررسی اعمال حقوقی عاجز از پرداخت دین

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر ربیعا اسکینی

استاد مشاور:

جناب آقای سید مهدی دادمرزی

نگارنده:

حسین شهید

بهمن ماه ۱۳۷۹

۳۶۲۴۱

Abstract

The present collection as called "The review of legal act's of insolvent" is the outcome of deep thought and research in the doctrines of preceding and proceeding islamic jurisit's of shiite and sunnite , in collection of law's , view points of lawyer's and also in the judicial precedent, so that at first, we have critisized their views, and secondly, have compared the positive laws which is extracted from the French law with the rich Islamic law.

this is these senses such as insolvency , indigence insolvent and bankrupt which need some elementary prerequisites in order to be proved. In general , the bankrupt merchant's dealings before insolvency are valid except in cases determined by law . In the cases of dealings after insolvency , islamic jurisit's consider them as valid untill passing judgement except in certain cases.

Also , in positive laws , the contracted dealings are valid till passing judement except in cases which are expressly prevented by law. the transaction's after judgement , either in positive law or in Islamic law are inoperative.

All of the topics are offered in three chapters:

In the first chapter , the reasons and history of insolvency and the changes in legislation related to it and the relationship between insolvency and interdiction are mentioned.

In the second chapter , the examples of insolvency and the conditions of proving it are regarded.

And finally, in the third chapter , the dealing of an insolvent and his other legal act's has been critisized.

key words:

- 1- Insolvent
- 2- Bankruptcy
- 3- Insolvency
- 4- Incapacity
- 5- Dealings of bankrupt, insolvent and indigent
- 6- Insolvent's confession of debt
- 7- Insolvent's marriage.

چکیده

مجموعه حاضر با عنوان ((بررسی اعمال حقوقی عاجز از پرداخت دین)) رهاورد غور و تفحص در نظرات فقهای متقدم و متاخر شیعه و سنی، مجموعه قوانین، دیدگاه حقوقدانان و رویه قضایی می باشد. به طوریکه اولاً نظرات آنها را مورد نقد و بررسی قرار داده ایم، ثانیاً حقوق موضوعه را که مقتبس از حقوق فرانسه می باشد با فقه غنی اسلام مقایسه نموده ایم.

مصادیق عجز از پرداخت دین، مفلس، معسر و ورشکسته هستند که برای تحقق آنها نیاز به حصول شرایطی می باشد بطور کلی معاملات تاجر ورشکسته قبل از تاریخ توقف صحیح می باشد مگر در مواردی که قانون معین کرده است. در خصوص معاملات بعد از عجز پرداخت دین تا صدور حکم، فقها معاملات منعقد شده را صحیح و نافذ می دانند مگر در موارد خاص.

در حقوق موضوعه نیز معاملات منعقد شده در این فاصله صحیح می باشد مگر در مواردی که قانون صریحاً آنها را منع نموده است. معاملات واقع شده بعد از صدور حکم، چه ذرفقه و چه در حقوق موضوعه نافذ نمی باشد.

کلیه مباحث در سه فصل ارائه شده است:

در فصل اول علل و تاریخچه عجز از پرداخت دین، تحولات قانونگذاری در خصوص آن و رابطه عجز از پرداخت دین با حجر بیان شده است. در فصل دوم مصادیق عجز از پرداخت دین و شرایط تحقق آنها بررسی شده است. در فصل سوم معاملات عاجز از پرداخت دین و دیگر اعمال حقوقی وی مورد نقد و بررسی واقع شده است.

کلید واژه ها:

- ۱- عاجز از پرداخت دین
- ۲- ورشکستگی
- ۳- افلاس
- ۴- حجر
- ۵- معاملات ورشکسته، مفلس و معسر
- ۶- اقرار مفلس
- ۷- نکاح مفلس

«هو الشکور»

«من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق»

حمد و سپاس خداوند رحمان که گوهر خرد عطا نمود و با تقدیر و تشکر از استاد فرزانه و عالیقدر جناب دکتر ربیعا اسکینی که با راهنماییها و ارشادات عالمانه خویش، حقیر را در نگارش پایانامه توفیق بسیار افزود.

همچنین از آقای سید مهدی دادمرزی که اینجانب را مرهون راهنمایی و مشاورت خویش نمودند و از دکتر حسین گندمکار که بی دریغ نظرات خود را ارائه نمودند عرض تشکر و سپاس دارم.

وما توفیقی الا بالله، علیه توکلت والیه انیب

این رهاورد اندک را

به عدل موعود

حجت حق

مولا یم

صاحب الامر والزمان

به دو شمس مهر افشان

پدر و مادر عزیزم

که پر تو افشانیشان به بلندای ابدیت باد

به همسر گرامیم

که آخرت سبز

ارمغان همدلی و همپاریش خواهد بود

تقدیم می نمایم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲	مقدمه
۲	۱- موضوع و فرضیات تحقیق
۳	ویژگیهای تحقق و روش کار
۳	۲- طرح کلی

فصل اول: ملاحظات کلی

بخش اول: علل و تاریخچه عجز از پرداخت دین ۷

بخش دوم: ۱۳

علل تفکیک مقررات حاکم بر اشخاص عاجز از پرداخت دین ۱۳

بخش سوم: تحولات قانونگذاری در حقوق ایران ۱۶

مبحث اول: عجز از پرداخت دین قبل از تصویب

قانون تجارت ۱۳۰۳ و ۱۳۰۴ ۱۷

مبحث دوم: عجز از پرداخت دین بعد از تصویب قوانین تجاری .. ۱۷

بند اول: عجز اشخاص غیر تاجر از پرداخت دیون ۱۸

بند دوم: عجز اشخاص تاجر از پرداخت دیون: ۲۶

بخش چهارم: رابطه عجز از پرداخت دین با حجر: ۲۸

مبحث اول: مفهوم حجر: ۲۸

الف: تعریف لغوی: ۲۸

ب: تعریف فقهی: ۲۹

ج: تعریف حقوقی: ۲۹

مبحث دوم: اقسام حجر در فقه ۲۹

مبحث سوم: اسباب حجر در حقوق موضوعه ۳۰

فصل دوم: مصادیق عجز از پرداخت دین

بخش اول: افلاس و اعسار ۳۴

مبحث اول: تعریف افلاس، مُفْلِس و مُفْلَس ۳۴

بند اول: تعریف افلاس: ۳۴

الف - تعریف لغوی: ۳۴

ب - تعریف حقوقی: ۳۵

بند دوم: تعریف مُفْلِس ۳۶

الف - تعریف لغوی: ۳۶

ب - تعریف حقوقی: ۳۷

۳۸	بند سوم: تعریف مُفَلَّس
۳۸	مبحث دوم: شرایط تحقق افلاس
۳۹	بند اول: اثبات دیون نزد حاکم:
۴۰	بند دوم: حال بودن دیون
۴۱	بند سوم: قصور اموال از دیون
۴۲	بند چهارم: درخواست طلبکاران
۴۴	مبحث سوم: تعریف اعسار
۴۴	الف - تعریف لغوی
۴۵	ب - تعریف حقوقی
۴۶	ج - تعریف فقهی
۴۷	بند اول: شرایط تحقق دعوی اعسار
۴۷	بند دوم: تفاوت اعسار با افلاس

۴۹	بخش دوم: ورشکستگی
۴۹	: تعریف توقف و ورشکستگی
۴۹	الف - تعریف لغوی
۵۰	ب - تعریف حقوقی

۵۳	بخش سوم: شرایط تحقق ورشکستگی
۵۳	مبحث اول: تاجر بودن

- بند اول: تاجر حقیقی در قید حیات (رسمی و غیر رسمی) ۵۴
- الف - تاجر منصرف از تجارت ۵۵
- ب - تجارت با ممنوعیت شغلی ۵۶
- ج - تجارت به نام دیگری ۵۶
- د - نمایندگان و کارمندان تجارتخانه ۵۷
- هـ کسبه جزء ۵۷
- بند دوم: تاجر متوفی ۵۷
- بند سوم: شرکتهای تجاری ۵۹
- الف - زمان شمول مقررات ورشکستگی نسبت به شرکتهای تجاری ۶۰
- ب - عدم تسری مقررات ورشکستگی نسبت به اشخاص حقوقی غیر تاجر ۶۰
- ج - ورشکستگی شرکتهای اتحادیه‌های تعاونی ۶۲
- هـ - ورشکستگی شرکتهای دولتی ۶۴
- و - ورشکستگی شعب شرکتهای خارجی ۶۵
- بند چهارم: تأثیر حکم ورشکستگی شرکت در ورشکستگی ۶۶
- شرکاء و بالعکس ۶۶
- الف: تأثیر ورشکستگی شریک در شرکتهای اشخاص و بالعکس ۶۷
- ب - تأثیر ورشکستگی شریک در شرکتهای سرمایه و بالعکس ۷۱
- بند پنجم: تأثیر ورشکستگی شرکت در ورشکستگی مدیران ۷۲
- مبحث دوم: توقف از پرداخت دیون ۷۳
- بند اول: توقف ظاهری ۷۴

۷۴	الف: دیدگاه حقوقدانان
۷۷	ب - رویه قضایی
۷۹	بند دوم: توقف واقعی
۷۹	الف - دیدگاه حقوقدانان
۸۰	ب - رویه قضایی
۸۲	بخش سوم: ماهیت حقوقی دیون
۸۲	اول: عدم تفکیک بین دیون تجاری و مدنی
۸۲	الف - دیدگاه حقوقدانان
۸۳	ب - رویه قضایی
۸۴	بنا، دوم: تفکیک بین دیون تجاری و مدنی
۸۴	الف - دیدگاه حقوقدانان
۸۵	ب - رویه قضایی

فصل سوم: بررسی معاملات عاجز از پرداخت دین

۸۸	بخش اول: معاملات قبل از عجز از پرداخت دین
۸۸	اول: معاملات تاجر قبل از تاریخ توقف
۹۰	بند اول: رژیم عام حقوق مدنی
۹۱	الف - تصرفات صوری
۹۲	ب - معاملات بقصد فرار از دین

- بند دوم: رژیم خاص حقوق تجارت ۹۶
- الف - معاملات به قصد فرار از دین یا برای اضرار به طلبکاران ۹۶
- ب - معاملات صوری یا مسبوق به تبانی ۱۰۰
- ج - تفاوت اعمال ماده ۴۲۴ ق.ت. با ماده ۴۲۶ ق.ت ۱۰۱
- بند سوم: تفاوت اعمال رژیم حقوق مدنی با رژیم خاص
حقوق تجارت ۱۰۲

بخش دوم: معاملات بعد از عجز از پرداخت دین تا

- صدور حکم ۱۰۵
- مبحث اول: معاملات مفلس ۱۰۶
- بند اول: فقه عامه ۱۰۶
- الف - مذهب حنفیه و حنابله ۱۰۶
- ب - مذهب شافعیه ۱۰۶
- ج - مذهب مالکیه ۱۰۶
- بند دوم: فقه امامیه ۱۰۷
- مبحث دوم: معاملات تاجر ورشکسته ۱۰۹
- الف - مبنای حقوقی بطلان معاملات مذکور در ماده ۴۲۳ ق.ت ۱۱۰
- ب - مقصود از عبارت «توقف» در ماده ۴۲۳ ق.ت ۱۱۱
- بند اول: نقل و انتقال بلا عوض ۱۱۴
- الف: صلح محاباتی ۱۱۵

- ب - مه ۱۱۶
- بند دوم: تأدیه دین ۱۱۷
- الف - استثناء اول ۱۱۹
- ب - استثناء دوم ۱۲۰
- بند سوم: وثیقه‌های دین ۱۲۰
- بند چهارم: چند نکته در خصوص ماده ۴۲۳ ق.ت ۱۲۳
- الف - آیا معاملات مقرر در ماده ۴۲۳ ق.ت. با توجه به ماده ۱۹۰ ق.م. در حقیقت باطل هستند یا خیر؟ ۱۲۳
- ب - آیا داشتن سوء نیت برای بطلان معاملات مذکور در ماده ۴۲۳ ق.ت. شرط است یا خیر؟ ۱۲۴
- ج - حل تعارض مواد ۴۲۳ ق.ت. و ۵۵۷ ق.ت. ۱۲۵
- د - بطلان معاملات بغیر از موارد ۴۲۳ ق.ت. ۱۳۲
- ه - تسری حکم ماده ۴۲۴ ق.ت. به بعد از تاریخ توقف ۱۳۲
- بند پنجم: مقایسه حقوق موضوعه با فقه ۱۳۳

- بخش سوم: معاملات بعد از صدور حکم ۱۳۵
- مبحث اول: معاملات مفلس بعد از صدور حکم ۱۳۵
- بند اول: ممنوع بودن از تصرف در اموال و حقوق مالی ۱۳۶
- الف: مذهب حنفیه ۱۳۶
- ب - مذهب مالکیه ۱۳۶

- ج - مذهب شافعیه ۱۳۷
- د - مذهب حنابلہ ۱۳۸
- هـ - فقہ امامیہ ۱۳۸
- بند دوم: موارد مستثنی شده از منع تصرف ۱۴۲
- الف - مذهب حنفیہ ۱۴۲
- ب - مذهب حنابلہ ۱۴۳
- ج - مذهب مالکیہ و شافعیہ ۱۴۳
- د - فقہ امامیہ ۱۴۳
- بند سوم: تحصیل اموال جدید توسط مفلس ۱۴۵
- الف - مذاہب حنابلہ و شافعیہ ۱۴۵
- ب - مذهب حنفیہ ۱۴۵
- ج - فقہ امامیہ ۱۴۶
- بند چهارم: نکاح مفلس ۱۴۷
- الف - مذهب حنفیہ ۱۴۷
- ب - مذهب شافعیہ ۱۴۷
- ج - مذهب مالکیہ ۱۴۷
- د - فقہ امامیہ ۱۴۸
- بند پنجم: اقرار مفلس ۱۴۸
- الف: مذهب حنفیہ ۱۴۸
- ب - مذهب مالکیہ ۱۴۸

۱۴۹		د - مذهب حنابله
۱۵۰		ه فقه امامیه
۱۵۳		مبحث دوم: معاملات تاجر ورشکسته بعد از صدور حکم
۱۵۹		بند اول: تصرفات مالی تاجر ورشکسته
۱۶۰		بند دوم: تحصیل اموال جدید توسط تاجر ورشکسته
۱۶۱		بند سوم: مقایسه حقوق موضوعه با فقه
۱۶۱		مبحث سوم: بررسی معاملات «معسر»
۱۶۴		منابع و مأخذ